

מסביב לשולחן

המקור בפרשה: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (ל"ב, ל"ג)

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעין בהלכה באגדה ובמסור

דבר העורר

עין הלימוד

ראשי הישיבות

הרה"ג מרדכי קרליבך

גיד הנשה באכילה שלא בדרך

ספרי ע"ה בפרשת נזיר שאסור לאכול חרצנים וזו איתה מגיד שלא פטר בו אכילתו, וז"ל (דף האוכל חרצנים שאין נחשב אכילה בשאר דוני התורה ע"י נזיר האוכלו ויבין), שהיה בדין ומה אם יום הכפורים חמור, פטר בו אכילתו ע"כ (כמבואר ביומא פ: שהאוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור דכתיב אשר לא תעונה פרט לזה שהוא עדיין מעונה), נזיר הקל אינו דין שפיטורו בו אכילתו ע"כ, וז"ל מחרצנים ועד זה לא יאכל, מגיד שלא פטר בו אכילתו ע"כ.

ולכאורה יש לתמוה במה שספ"ק דבריו בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

ובחז"א או"ח סי' קכ"ד פסחים כד: עמד בזה, והוסף עוד אסוריו תורה שאסרה תורה אף שלא בדרך, ולא הובא בש"ס ובר"מ שם שהמה יצאו מן הכלל של שאר מאכלות אסורות, ואלו הן, גיד הנשה אמרו בחולין צב: ע"י הוא והתורה אסרתו, וכן שאר אינו ראוי לאכילה, וכמו כן כל חמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת ר"א בנינו לז: שאסור, וכן עצים ולבונה לא יאכלו ע"כ, וז"ל בפ"ד מאכ"א ס"ה וז"ל, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מנשר בחלב וכדאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתן בשלשן אחרת, בשלשן בשלשן, ובשלשן הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא דרך הנאה, וכן הוא באכילה ואסור, וכן עליו לולבין לדעת הוציא מן הכלל הזה גם אסור יין וחרצין לנזיר, שחייב אף שלא בדרך אכילה.

הגאון רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א מראשי ישיבת קול תורה

גיד הנשה בנבילות וטרפות

הרמב"ם בהל' מאכ"א (פ"ח ה"ה) כתב, האוכל גיד הנשה מבהמה וחיה הטמאים פטור לפי שאינו נהג בטמאה אלא בבהמה שכולה מותרת ואינו כאוכל משאר גופה שאין הגידים מכלל הבשר כמו שביארנו, ע"כ. ומש"כ הרמב"ם "כמו שביארנו" ע"י ש"ס במ"מ שפירש דכותנו למש"כ (הל' מאכ"א פ"ד ה"ה) גבי אוכל נבילה או בהמה טמאה, דאין הגידים מצטרפין לכזית א"ע"פ שהם אסורים, מפני שאינם ראויים לאכילה, והיינו דאין לגידים שבשר.

ובמ"מ שם הביא דכ"ן מבוואר בגמ' חולין (ק"י ע"ב) הדעצמות והגידין טמאין טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות, והיינו משום שאף שראוי לאכילה ע"י הדחק ולכן הם מטמאין טומאת אוכלין, מ"מ אינם מטמאין טומאת נבילות כיון דלית להם שם בשר, ונ"ע"פ פסחים (מ"ו ע"ב) ורמב"ם (פ"ט ממאכ"א ה"ו) דג"כ אויל בדברו זו. והיינו כמ"ד דאין בגידין בנ"ט, ואין לגידים שם בשר.

והנה הרמב"ם שם (פ"ח ה"ו) המשיך וכתב, האוכל גיד הנשה של נבילה או של גופה או של עולה חייב ששים, מתוך שנכלל בהם שאר גופה מותרת כגון בשר טהור ונזקק ע"י אסור אחר, ע"כ. וכותנו דכיון שגם שאר גופה אסור, להכי ליכא הכא לכללא דאין אסור חל על אסור כיון דהוי אסור מוסף. ובכ"מ שם הביא מתשו"ב הרשב"א שמתמה דהוה סותר לפסק הרמב"ם הנ"ל דאין בגידין בנ"ט, וא"כ אין חייבו עולה והוה א"ן לגידים שם בשר.

וידוע ת"י השעה"מ (פ"ח ממאכ"א) והר"ב (סי' ס"ה) דדוקא גבי בהמה טמאה ס"ל לרמב"ם דאין לגידים שם בשר, אבל בבהמה טהורה כיון דחזוין שאסרה תורה את הגיד אמרינן דהחשיבתו לבשר, ודל"כ לא היתה מחייבת תלוי דאין לזה חשיבות אכילה, ושבו חייב גם על שאר האיסורין שבו כאיסור עולה ונבילה וטרפה, ונמש"כ הרמב"ם שם (פ"ח ה"ה) ע"י עירך לחור הנשה ודחתם מיירי על שאר הגידין חוץ מגיד הנשה, דשאר הגידין לא אחשיבהו רחמנא לבשר.

אכן לכאור איכא ב' סוגיות המגוננות לחילוק זה, א. בחולין (ק"א ע"א) דמבואר התם דלרבנן דר"מ דסברי אין בגידין בנ"ט, האוכל גידים של נבילה פטור מנבילה נבילה, ואף דמיירי בבהמה טהורה. ב. בפסחים (כ"ב ע"א) גבי דינא דרב אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל יש במשמעו גם אסור הנאה, ובגמ' שם מקשינן מגיה"ג, ומבואר שם דלמ"ד יש בגידין בנ"ט שהרי כשהותרה נבילה בהנאה הותר בהוה גם חלה גידה, ולפי"ד אין בגידין בנ"ט הוה ע"י בעלמא ואינו בהיתר זה, ובאמת לדידיה גיה"ג אסור בהנאה. וכי"פ מבואר שם להדיא דהמחלוקת איש יש בגידין בנ"ט נשנית גם בגידין של בהמות טהורות.

והנראה בזה, דהנה בשאלה זו איש יש בגידין בנ"ט, מצינו בגמ' בחולין ב' מחלוקת, האחת לגבי גיד שנותרה אלא אוסר את כל התערובות בנ"ט, דהנה דמנ"ט (חולין צ"ו ע"ב) סבר דיש בגידין בנ"ט ואוסר את הכל, ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן כן ברוקא (בב"ב צ"ט ע"ב) סובר דאין בגידין בנ"ט ואינו אוסר עד ששים. והשני (בב"ב ק"א ע"א) ולגבי האוכל גיה"ג של נבילה אי חייב גם משום נבילה או רק משום גיד, דת"ק איש דאין בגידין בנ"ט ואינו חייב אלא משום גיד, ור"מ ס"ל דיש בגידין בנ"ט וחייב ששים.

ואפ"ל בדאמת יש ג' מחלוקות בדבר, דר"מ סבר דהגיד דינו ממש כשאר הבשר, ולכן חייב גם משום נבילה. ות"ק דידה ס"ל דהגיד הוא ענין בעלמא ונכמו שאמרו בחולין צ"ב ע"ב: ואינו חייב עליו כלל. ור' ישמעאל בנו של ר"ב ס"ל דאמנם הגידין ראויין לאכילה ע"י הדחק אלא שאין בהם נז"ט גמור ואין להם חשיבות של בשר, ולכן לענין תערובת בשר בחלב לא חשיבי בשר בחלב, וכן לענין אסור נבילה של מפורש בקרא דהאיסור הוא "מכשרים" לא תאכלו, ולהלכה בגידין שאין להם שם בשר אינו עובר משום אסור נבילה, אבל דא"נ גם לדידיה יש לגידין שם אוכל, דאף שאין בגידין בנ"ט מ"מ הם ראויים לאכילה ע"י הדחק, ולהכי שם אוכל יש להם, ורק שם בשר אין להם.

ומעתה י"ל דהרמב"ם פסק כר"י ישמעאל בנו של ר"ב, גידין אין להם שם בשר ויש להם שם אוכל. וכמו נתיישב מ"מ בהנהגה זו, אבל הרמב"ם דפסק כר"י בר"ב י"ל שפיר יתא מותר בהנאה אף שאין לגידין שם בשר דסו"ס יש להם שם אוכל. בדאמת הרמב"ם לשיטתו, אף שפסק (בפ"ח ה"ט) לדר' אבהו, ופסק גם שאין בגידין בנ"ט וכי"פ (שם ה"ד) דהגידים מותר בהנאה, ולדידיה אין הענינים תלויים זו, ושפיר מצוין למימר דכלל התורה אין בגידין בנ"ט ובכ"ז כאן שאסרתו תורה חשיב כבשר, וכמש"כ.

וסמך לדברינו דשיין לחלק גידין חשיבי אוכל ולא בשר, יש להביא מדברי הרמב"ם בהל' פ"ח ה"ה, גידין הרכין שסופן להקשות א"ע"פ שהן ראויין לאכילה עתה ונאכלין הפסח אין מנזר, וביאר חידושי הגר"ח דהרמב"ם לשיטתו הג"ל חשיבי אוכל א"ן אין להם חשיבות בשר, ולכן לגבי מצות אכילת פסח, אמרינן דסו"ס חייב מחקרן ומצוה לאכלן, משא"כ לענין מינוי דהתם כתיב ואכלו את הבשר, אינם בכלל בשר.

עוד נראה להוסיף, דהנה בבב"ב (ד' ע"א) איתא, ת"ר האוכל מנבלת עוף טהור וכו', וכן גידין וכו' טהור, ומש"כ דקסא אין בגידין בנ"ט, אכן בס' חידושי המאזי שם כתב, ונראה לי דאפילו למ"ד יש בגידין בנ"ט לאו עיקר בשר הוא שלא כדברי רש"י ז"ל, והוה להדיא מחלוקת זו, ברם בספרו בית הבחירה שם כתב בזה דברי הפוסקים ע"י ש. (וכנה כהן ע"פ פרי וישלח, ע"י ש' בהרחבה)

יעקב אבינו מוטורד לפני הפגישה עם אחיו עשו, בענווה מלאה הוא פונה להקב"ה ואומר קטונתי מכל החסדים ומכל האמת, לאחר שנות העמד והיגיעה בתורה בבית שם ועבר, לאחר קיימו את מצוות אביו לצאת לדרך הארוכה לבנות את ביתו, לאחר ידיעתו הבוררה כי הוא זה שזכה להקים את שנים עשר שבטי ישראל, עדיין מרגיש הוא את עצמו קטן ודל ולא זכאי לזכות.

הענווה של יעקב אבינו אינה חולשה ואינה התרפפות, הנהגה שלו אינה של ביטול עצמי מחולש המביא את האדם לחוסר הערכה עצמית.

כאשר צריך ונדרש, יודע יעקב אבינו לעמוד על זכויותיו והוא יודע גם לומר את הדברים כלפי לבן ולעשות בתחבולות על מנת להציל את ממונו ואת משפחתו מידי הגנב והרמאי.

יעקב יודע להנחות את בניו ולומר להם את דרך התורה והשקפתה בענייני שכם וחסור ולהביע את עמדתו הנחרצת בכל עניין שבקדושה ולחילופין בענייני פרנסות.

אולם כלפי בורא העולם, הענוה שולטת בהתנהגותו, התפילה והבקשה הביטול העצמי וחוסר ההערכה כלפי מה ששעה ובה בעשר אצבעותיו, זהו מעשה האבות הסימן לבנים המונחל לנו, ההבדל הכל כך ברור כלפי כל באופן המושלם.

מהפ"ה יצחק הלוי
1962

הופיע שוב

שבת הלוי

חנוכה

ממרן הגר"ש בעל שבת הלוי שליט"א
חידושי סוגיות דרוש ואגדה
פסקי הלכה

להשיג בחנויות הספרים

ה

מכון ירושלים

יומא טבא לרבנן

הופיע

הכרך השמונה עשר מסדרת הפאר
אוצר מפרשי התלמוד

מסכת קידושין חלק שני

דפים יד - לו

להשיג בחנויות הספרים

הרה"ג אלחנן פריץ

הרה"ג אליקים דבורסקי

איסור גיד הנשה

בבהמות נקבות

הגאון רבי יהונתן איבשיץ בספרו כרתי ופלתי יור"ד סימן ס"ה ס"ק ט"ז מביא חידוש גדול ממנקר אחד לגבי איסור גיד הנשה בנקבות ח"ל "בזמני היה מנקר אחד אפילו בעל תורה ומומחה למאד ונשתבש בדעתו לומר על גיד אחד שהוא הגיד האמיתי ועד היום הזה הולך ושב בכל ארץ אשכנז ומרעיש הבריות עד שבא לפראג הוציע דבריו לפני חכמי העיר הגאונים, ואני חקרתי וברקתי את הדבר ומצאתי שזה הגיד אינו רק בבהמות זכרים ולא בבהמות נקבות ואו הריאתי לו סמ"ג שכתב גיד הנשה נוהג בזכרים ונקבות וע"כ אישתקל מילוליה".

בשורת' חתם סופר חלק יור"ד סימן ס"ט כותב "ורבים תמחו על שגנה גדולה שיצאה לפני השליט", שהרי כאשר כתב הסמ"ג שמצות גיד הנשה נוהגת בזכרים ונקבות הכונה היא שהאיסור חל בין על ישראלים וזכרים ובין על ישראליות נקבות כדרך בהמות; נוהג לכתוב בכל שאר המצוות, ואין הכוונה שבהמות זכרים ונקבות. הפתחי תשובה סימן ס"ה סק"ב מציי"ן ספר תולדות אדם חלק ב' שכתב שמכאן יש להוכיח שהשגיהא מצודהה חוקק על כל החיים ואף על גאון וקדוש חברי ינותנן איבשיץ. בשורת' טוב טעם ודעת מדרו"ק סימן ק' כתב שחפ"ש בסמ"ג וסמ"ק ולא נמצא בו לשון זה כלל וגם בשאר מקומות לא נכתב בו לשון זה דנהוג בזכרים ונקבות והגיה בכרתי ופלתי דצריך לומר ספר החינוך שהוא כתב כן בפרשת וישלח. בספר תולדות (דפוס וארשא תרל"ה) בהגהות של הגאון ר' אברהם שמוע"ן טרובי כותב על מה שכתב הבה"ט דף ק"קט"ו ח"ל "ומשקלא לזכר ולנקבה ולפי"ו צריך לגרוס בלתי סה"ג וכוונתו על הלכות גדולות שכתב בו שצריך לפתח הגיד גם בנקבות וכו"ו בסדר הניקור בטור ורובש סימן ס"ה".

בספר רד"מ פירשתי וישלח מביא בשם ג"א שהיה אצלו הספר כרתי ופלתי במהדורה שהדפיסה רבי יהונתן איבשיץ בחייו בשנת תקצ"א וכתוב וכו"ו בפה"ג הוא ר"ח מספר אחד סדר הלכות ניקור אשר כתוב שם שגיד הנשה נמצא בשוורים (זכרות) ונקבות (פרות), ויש שכתבו שאף ספר בשם זה אך נמצא ספר בשם "סדר הניקור" לרש"י עם פירושו בעל העיטור ונרפס ברביצה שנת שס"ו, וכבר האריכו בזה בשורת' מהר"א הלוי ח"א סימן ל"ו ובשורת' ערוות הבושם חיו"ד סימן ס"ד ובס' משמרת שלום על הפמ"ג (שס).

בשורת' חתם סופר יור"ד סימן ס"ט כתב לפרש דברי הכרתי ופלתי על פי מה שיש לחקור מדוע באמת לא נפטרש נשים מאיסור גיד הנשה שהרי הכתוב אומר בפירוש "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" וא"כ היה לנו לדרוש בני ישראל ולא בנות ישראל, ואף שלא אורה יש ליישב שלא מציוו חילוק בין אנשים לנשים אין במצוות שהם בקום ועשה אבל במצוות אלא חתשה השוה הכתוב אשר לא יאיש לכל עונשין שבתורה, מ"מ הרי מציוו גם בלא תעשה "אמור אל הכהנים בני אהרן" ולא בנות אהרן לענין שלשמה"ם למחיים, הרי שאפילו בלא תעשה ממשנים נשים וא"כ מדוע כתב הסמ"ג שנוהג בזכרים ונקבות? ובע"כ צריך לומר שלגבי כהונה יש סברה לחלק בין אנשים לנשים לענין קדושת כהונה משא"כ בשאר לא תעשה, אבל אם נאמר שגיד הנשה שאסרה תורה רק בבהמות זכרים ולא בבהמות נקבות איך שוב יש סברה לחלק בין אנשים לנשים ולומר שיהיה איסור רק באנשים, אלא מכאן שהסמ"ג סבר שגיד הנשה שנואסר בין בהמות זכרים בין נקבות וזו היתה ההוכחה הניצחת של הכרתי ופלתי.

בשורת' טוב טעם ודעת מדרו"ק קלוג' זצ"ל חלק א' סימן ק' העיד על דברי החתם סופר דאין לתרץ דברי אחרון דרך לפלול, ובע"כ כוונת הלתי על ספר החינוך משום שלא נמצא לשון זה לא בסמ"ג ולא בסמ"ק, והרי דר"ח בעל החינוך לכתוב בכל המצוות על האדם דנהוג בזכרים ונקבות ומדובר על הנשים, ומובח אדם חוליק דצ"ע ג"ע וצ"ע שדיין גם בנקבות, ודברים שם שולחם שם שולחם ידך לנכתי גיד הנשה בתוכה מפני שמקומו ניכר, ופירש"י דניכר שלא ניטל הגיד, וקשה מה ראייה הוא זה הרי יתכן דמנקבה היא היד, וסיים על זה דזה ראייה ברורה ופנתגם של ישראל תורה היא (ע"י שורת' מנחת יצחק חלק א' סימן ק').

בשורת' בית שערס אור"ח סימן רמ"ח כתב דדברי החתם סופר הם רק לחידודי בעלמא דכבר כתב בעל קרבן האהרן דמה שדורשים בני ישראל ולא בנות ישראל גבי סמיכה היינו משום דבני ישראל מותרים, וכן בני אהרן ולא בנות אהרן משום מיותר אבל בעלמא שכתוב בני ישראל לא יאיש דורשים דאינו מיותר דצריך לומר למי ידבר, ע"ש בקרבן אהרן פרשת אמור והאריך לבאר יבני ישראל שנואסר גבי גיד הנשה צריך לעצמו, וכבר האריך בזה בשורת' הרב"ז (שפרא) חלק א' סימן ק"א.

בס' קרבני לחמי (להגאון רבי שלמה פישר זצ"ל) בחלק י"ג עם חלבי סימן ב' נתקשה בדברי החת"ס להוציא הנשים מאיסור בגיד הנשה מפני שהגיד אין בנקבות ומה ענין זה ליה ליה בפירושו אמרה לנו התורה הטעם של האהרה "כי נגע בכף ידך יעקב בגיד הנשה" והאם יעקב הוא רק אביהן של בני ישראל ולא אביהן של בנות ישראל ע"ש.

בשורת' גנוי יוסף סימן צ"ו מביא בשם ספר עיני ישראל דיש להביא ראייה דנהוג גם בנקבות ממש"כ רש"י בחוליק דף פ"ב ד"ה הנאכלים חטאת אשם שלמים וחטאת נקיבה היא, אולם יש לדחות ראייה זו דיש לומר דמדובר בחטאת נשיא וזכר הוא וכן מובא בבוהים דף ק"ב (ע"י ספר גילוי דעת סימן ס"ה ובדרכי תשובה סימן ס"ה ס"ק מ"א).

גיד הנשה של אדם

הנה בתשו' הרשב"א כ' גבי גיד הנשה של אדם (וכגון שהוציאו ממנו זה בחייו ע"י ניתוח, דלאחר מיתה הא אסור בהנאה) דמיתסר מדאורייתא. והנה דבר זה תלוי דהא בבהמה טמאה ליכא איסור גיד הנשה, דכתיב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, ומשמע דרק את גיד הנשה לא יאכלו, אבל את עיקר הבשר מצי למיכל, והרי בטמאה הכל אסור.

והנה גבי בשר אדם שיטת הרמב"ם דאף דליכא לאן, אבל ילפי' מדכתיב את זה תאכלו וגו' והוי לאו הבא מכלל עשה – עשה, (והיינו מהיים וכנ"ל). [ואף דדם אדם חי הותר, וכבר כ' המ"מ בטעמא דמילתא דהא בעלמא דם חמור מבשר, אלא דהא דם נעבר ונעשה חלב ואם התורה לא היתה מתירה לאדם הרי ה' כל יצירת עם ישראל שחי על חלב אמו על איסור, ולכן הוצרכה התורה להתייר דם, משא"כ הבשר]. ולפי"ו צ"ל דהרשב"א לא ס"ל כהרמב"ם אלא דבשר אדם לא נאסר, וא"כ ליכא למיעוטא הנ"ל. אבל לשיטת הרמב"ם דמיתסר, הרי הו"ל אדם כבהמה טמאה.

(הערת במסכת חולין פ"ט ע"ב)

האם יתבטל לעת"ל איסור גיד הנשה?

חידוש גדול מוצגים אנו בשורת' בנין שלמה להגאון רבי שלמה הכהן מוילנא זצ"ל שאיסור גיד הנשה יחזור להיתר לעתיד לבוא. וד"ל "ניראה לי לומר ולוא דמסתפינא שלעתיד לבא יחזור גיד הנשה להיתרו אפילו למי' דאין מצוות בטלין לעתיד לבא מ"מ גיד הנשה יחזיר יבטל, דכיון שכל עיקר הטעם שנואסר הוא משום שגד בכף ידך יעקב ועי"ז ניתן כח לזרועו של עשו שיכול להחריב בית המקדש ועי"ז נגרם פגם בשם ובכסא הכבוד כביכול, הדרת נותנת שלעתיד לבוא שיתוקן הכל ויבטל הטעם שדאי יתבטל האיסור ג"כ, ולכן נאמר "עד היום הזה" ללמד שלא ינהג האיסור רק עד שיבוא המשיח המכונה בשם "יום הוה", אבל לעתיד לבוא המכונה בשלשון הנביאים "יום ההוא" או "יום הבא" יתבטל האיסור משא"כ בשאר מצוות נוהגות לזרות עולם ואפילו לעתיד לבוא, ולכן לא כתוב בשום מקום בתורה כלשון הוה רק לגבי גיד הנשה. ע"י שדי חמד בכללים מערכת ג' אות ע"ו שחולק עליו נמרצות, באר"ה גנוי יוסף סימן מ"ו כותב שח"ו לומר דבר כזה שזאת התורה לא תהא מוחלפת אף אות אחת מן התורה לא תתבטל ולא תשתנה ח"ו, ואף שלגבי חזיר מציוו כמד"י שלכן נקרא חזיר משום שעתידי הקב"ה להחזירו לחייו, אבל כאן מבואר בס' עשרה מאמרות מאמר חקיקה הדין ח"ד פ"ג להרמ"ע מפאנו דהיינו שיטתו שהטמאה של חזיר ישונה ויהיה לו סימן טהרה, או כמש"כ בשורת' הרב"ז ח"ב סימן תתכ"ח שהכוונה שלעתיד יהיו ישראל אוכלים משמנים כאילו התייר להם חזיר ולא שיחבטו אליו אפילו קצו של יו"ד. (ע"י חידושי הריטב"א קידושין מ"ט ע"ב ברבנו מבחי פרשת שמני הע"פ ואת השפן וכו' ואת החזיר חתם סופר סוף פרשת שמני ובשורת' לבושי מכלול סימן כ"א).

בגד איסור גיד הנשה

בפ"ד ספר החינוך הג"ל שמועץ שאיסור גיד הנשה ענינו לזכור המעשה של יעקב אבינו ע"ה מה שאירע לו עם שור של עשו, ולפי"ו שונה איסור גיד הנשה מכלל שאר מאכלות אסורות, בשאר מאכלות אסורות שורש איסורם הוא מפני שאותו המאכל המשווקן מביא לחולי הנפש או לחולי הגוף, אבל איסור גיד הנשה אינו בכללם שלא נאסר מפני שהוא משוקק אלא לסימן חזק בעלמא והוא כדוגמת איסור המין בפסח שלא נאסר אלא כדי להזכיר ענין יציאת מצרים. בס' אורה ושמחה פ"ח מהלכות מאכלות אסורות מצוין שמדברי הוה"ק פרשת וישלח משמע אחרת, דמביא ענין גיד הנשה דכח התאווה והיצ"ר נאחו באותו גיד ונמשך רע באכילתו, וכך כתב במפורש המלבי"ם (שם) וא"כ גיד הנשה גורם להם נמשך רע באכילתו, וא"כ שוה איסור גיד הנשה כמו אכילת קצעים ורמישים שכולן נאסרו משום שאכילתן חזילה נפש והגוף כמבואר בראשונים בראשית אכילת מאכלות אסורות.

* * *

הגאון רבי שמועץ שקוף זצ"ל אמר לפני תלמידיו גם יש סבבור בעצמו כי הינו מחוסר די הצורך מפני השפעתם השלילית של ספרי חכמות חיצוניות ולא ינוק בקריאתם סופר לצאת נפסד (ע"י גמ' גיגיה דף ט"ו), ולא זו אף זו אפילו לקום ולהלחם בתרבויות הזרות ולהתוכח עם השקפות הקולקלות אינו דבר בריא כלל, והראיה ממאבקו של יעקב אבינו עם שור של עשו הלא הכתוב מעיד בו מפורש "ותחלף" וכיון שגנצו המלאך בכה והתחנן לו ומי"מ "והוא צולע על ירכו"ו גם הוא נותר גנעו מן המלחמה. לפי"ו ניתן להבין מפני מה אסרה תורה את גיד הנשה רק בעקבות מקרה זה למען נזכור וערידה זו שיעקב נפגע ונלמד מזה כי בשום מקרה אין התמודדות מסוג זה מביא תועלת, כשכני יעקב מתאבקים עם שויהם של בני עשו ועם השכלתם אע"פ אם יעלה להם הצנחון נשארים גנעוים.

ומן הראוי להביא דברים המאלימים של ספר החינוך מצוה ג' וד"ל "משרשי המצוה זו כדי שתהיה רמה לישראל שאע"פ שסבלו צרות רבות בגלותי מיד העמים ומיד בני עשו שהיו בתמיכה שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד ורעם ושום ירוא להם גואלם מיד צב, ויזכורם תמיד ענין זה על ידי המצוה שהיה לזכרון, יעמוד באמונתם ובעצמם בעולם, וזמן זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב שבא בקבלה שהיו שרו של עשו רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא חזרעו ולא יכול לו וציעורו בגניעת הירדן, וכן זרעו מציעו לזרע יעקב ולבסוף תהיה להם ישועה מהם, השם שמוציו באב (יעקב) שורחה לו השמש לרפורתו ונתשע מן הצער כן ירחק לנו חמשת של משיח יורפאנו מצערנו ויגאלנו אמן במהרה בימינו". וכך כתוב במד"י פרשת וישלח ע"י "יורח לו השמש" – א"ל הקב"ה את סימן לבניך, מה את השמש מפי כן ומלהטם בעשיו ובאלופיך כן בניך וכו', וכן כתב במפורש ברבינו בחיי, בס' פקודת הלויים להרא"ה ברכות ל"ג ע"ב מובא ח"ל "ורב אהרן ד"ל מפרש וכו' איסור גיד הנשה הבטחת יוצאי ידך יעקב שלא יכלו בגלות, ואם יסבלו צרות על כן נגע בכף ידך יעקב להיות צולע ולא יוכל לו כלותו והיה שור של עשו יורח לו השמש של רפואה לימות המשיח".

גיד הנשה

הלכה היא, אין בגידין צנוות טעם. וגיד שנתפצל לא יוכל לאסור את הבשר אם לא נתן בו טעם. ונראה שכל דבר איסור שלא נתון טעם, הגדרת העניין מדין תורה שאם לא מזהים את הטעם המיוחד של דבר האיסור נחשב שאינו כאן, אף אם מרגישים טעם שונה בתפסול. נראה שמהתורה צריך לזהות את האיסור להדיא כדי שהאיסור יאסור את התפסול.

משחת שיניים

הצנועתי לעניין מי שהרופא נתן לו נוזל לטעיפת השיניים, והוא מפקפק בכשרותו של הנוזל, מה הדין בזה. כמו כן יש להתבונן מה הדין במשחות שיניים שיש להם טעם כלשהו. כמו כן יש לזון לעניין כדורי מליחה לנרון ותופות דומות, מה הדין בכל אלו.

מאכל אדם

מפורסמת דעת הפרי חדש בס"י ק"ג ומה שפסק מן האו"ח ביו"ד סי' ס"ז, שלא אסרה תורה דבר שלא ראוי לאכילת אדם ואף מרדבנן מותר דבר כזה. ובגדר ראוי לאכילת אדם מפורסמת דעת הגמחה שלמה דסביבא ליה שאין לנו וידעין בזה והכרה דברים ראויים לאכילת אדם, כמו אומלל שהיא בשר חי וידוע שאינו מוקף לפי שנהפך ראוי לאכילת אדם לחד מן דלמנו. ומפורסם הוא כי משום כך אסר הרשב"א ז"ל מזון מלכות אף שמוזן זה מר מאוה, בכל אופן אסר זאת לכתחילה בעצור שאפשר וראוי לאכילת אדם בדומה לזאת האף והאוזן שהלכה היא שמקובל ומומחה אוכלין.

רוב

כרס, דעת מו"ר הגר"ח ש"פיינברג שליט"א שדבר שלא עומד לאכילה ולא טוב לרוב בני אדם נחשב לא ראוי לאכילת אדם. ולדעתו מזון מלכות נחשב לא ראוי כאשך הוא צפני עלמנו מפני שטעמו מה. כמו כן האוסף ואמר שאף דבר שמערבבים בו מחיקות כמו התרופות לילדים נחשב לא ראוי לאכילת אדם. ולדעתו כל סוג תרופה יש לא את היתר הפרי החדש והאו"ח א"כ ל"ל.

ריב"ש

מפורסם מה שכתב צו"ח הריב"ש והוא צפתיה תשובה ביו"ד סי' ל"ח, שאיסור הכנסה לפה של דבר איסור הוא איסור לרענן משום שמכניס לפה ומוציאו. וזאת מה שכתב צו"ח ב"ש י"ד סי' מ"ב לעניין טעימת הכבד. ולפי זה כל המכניס לפיו ספק איסור אפשר שנהיה הדבר ספק לרענן. ואם מדובר בספק לאוריותא"ה יש להתבונן בזה ומשום דלאו אנו מכריעים דיסוד הספק לחומרה אם כן ודאי לנו שהאיסור הוא לאוריותא"ה, אם כן לא יוכל אדם להכניסו לפה. ומי"מ מדברי הג"ח א"כ ל"ל נראה שמתוך לו לעשות כן.

שטיפת פה

ולפי זה רופא שנתון מים רפואיים לטעיפת הפה, יש מקום ללמד להשתמש בזה ללא תשק מהסכיות הברואות. שמה אין זה ראוי לאכילת אדם ובכסתמך על הפי החדש הג"ל. ואם תרצה לומר שראוי לאכילת אדם, משקה מר זה, שמה אינו אסור ואז הכנסתו לפה מותרת מדין ספק לרענן וכפי שפסק הריב"ש הג"ל. ואפשר כי אחרי שימוש אחד במי הפה אם לא מזהה שום איסור יש כאלו עניין של טעימת ישראל המוצר בהגהה רענן"א יו"ד סי' ל"ח.

לקראת ימי החנוכה יצא לאור הספר המופלא אוצר שלום בעניני שבח והודעה "להזדות זלשבח" מהגאון רבי משה מן שליט"א – ר"ר באר יצחק ובו נערכו כל עניני שבח והודאה מדברי קדמונינו בצורה מופלאה ובהירה לרגל חשיבות הענין ניתן להשיגו עתה במחיר מוזל ומסובסד פרטים ולהזמנה מרוכזת: 052-7637929 052-7659092

עקרי הענין

נאמר בפרשת וישלח בראשית לב' מה-כו "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" ; "וידא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ריך יעקב בהאבקו עמו". ואחר כך נאמר שם לבג-לג "ויודה לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צד היום עד ירכו", "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף הירך יעקב בגיד הנשה". ומכאן נלמד שאסור לאכול את גיד הנשה שעל כף הירך של בהמות ולויות מותרות. והיה על פי שמלשון הכתוב "על כן לא יאכלו" היה ניתן להבין שאין איסור בדבר, אלא סיפור דברים הוא, שנהגו כן מחמת אותו מאורע, אין הדבר כן, אלא ציווי הוא זה, שאסור לאכול גיד זה, והעובר ואוכלו עובר על מצות לא תעשה ספר החינוך וכפי שמפורש בחולין כ.ב.איסור זה נמנה במנין מצוות לא תעשה בה"ג לאוין א', חינוך מצוה ג', רמב"ם בספר המצוות לא תעשה פ"ג, מ"ג לאוין קל"ט, ס"מ ק"ג, וראש ג"ג, ראש"ג לאוין ס"ג. ואם עבר על איסור זה ואכל את גיד הנשה ; עונשו מלקות משנה חולין צו ע"א, רמב"ם התנאים אסורות פ"ח ה"א, ומהנהיג פ"ח ה"ד.

נחלקו התנאים מאיזה זמן נאסר גיד הנשה. רבי יהודה סובר שאסור לבני יעקב קודם מתן תורה, שהיי באזור מעשה של יעקב כבר נאמר בתורה "על כן לא יאכלו וגו'" משנה חולין צו ע"ב, ורש"י, תוספתא שם פ"ז. ונחלקו הראשונים בדעת רבי יוחנן, "י"א שאף לרבי יהודה שסיכב ששאר קודם מתן תורה לא נאסר לכל לבני יעקב, ולא ללאר בני נח, שהיה נאסר: בני ישראל (רש"י מנהרדוך נט ע"א ד"ה ואליבא, תוס' חולין צו ע"א ד"ה קדושים וקב ע"ג ד"ה ר"ה ר"ה ר"ה, ריב"א חולין צו ע"א). ולא אמרו שלי' יהודה איסורו נוהג בבני נח (ע"י חולין צו ע"א), אלא של שאף בני יעקב היו נקראים קודם מתן תורה כשם בני נח (תוס' שם) וי"א שלדעת רבי יהודה תחילה נאסר רבי הגשה לכל אומות העולם, ואע"פ שנאמם שם בני ישראל, הוא לא לפי שבשיראל (ג' ביעקב) היה המאורע, ואחר מתן תורה הותר האיסור לבני נח ונשאר רק לישראל בלבד, לפי שכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסני, לישראל נאמרה ולא לבני נח (ח"י רבנו יונה לטוהנרין נט א בשם איכה מאן דאמר, וכן מצרדים הוסי' בחולין צו א שם, ע"פ סוגיות מנהרדוך נח וי"א שולדעת רבי יהודה אף אחר מתן תורה איסור גיד הנשה נוהג גם בבני נח הר"י מאורליינש בתוס' פסחים כב א ד"ה ור' שמעון, ור"י שמועון, שם שהר"י חולק.

חכמים חולקים על רבי יהודה ר"י וסוברים שאכילת גיד הנשה נאסרה רק בשעת מתן תורה בהר סיני, ואז נאמר האיסור לבני ישראל, אלא שנכתב האיסור במקומו על סיפור מעשה המאבק של יעקב עם המלאך, וע"פ משה שהם וסידר משה את התורה, בשביל להודיע לבני ישראל מאיזה טעם נאסר להם שלא יאכלו גיד משנה ורש"י שם. ובהיחא בגמ' שם קא ע"ב. שעל ידי כך נזכור שלא עזב ה' חסרו מעם אבותינו ועמנו ונתן ליעקב אבינו כח לעמוד בפני המלאך רבנו יהונתן על הרי"ף חולין שם.

חכמים מבראים שם בגמרא את דעתם, שהרי לא נאמר על כן לא יאכלו בני יעקב, ראוּבן שמעון, אלא נאמר "על כן לא יאכלו בני ישראל", והרי לא נקראו בני ישראל אלא אלה שעמדו בסני' ותוספתא פ"ז והובאה בגמ' שם ק"ב. ואף על פי שמצונו בני ישראל גם קודם מתן תורה, כמו שכתוב: (בראשית מה ה) "ידעו בני ישראל את יעקב אביהם", מביאר בגמרא שאותו חיוב לאחר מעשה נאמר, כלומר לאחר שנאמק המלאך גם בעת לזמן מרחיב כבואו מפני אדם הדיקבי' קראו ישראל (רש"י), וכיון שאותה שעה שקראו כן לא שעת נשיית גידו של יעקב היתה ולא שעת מתן תורה, לא החהור אז,שהתורה לא ניתנה פעמים פעמים, כמבואר שם בגמרא. ומדוברי הרמב"ם אלא שמה שסובר שאף לחכמים נאסרו בני ישראל מיעקב ואילך בגיד הנשה, משא ש' שמוע שאנו אסורים בו ממתן תורה ואילך אינו מפני אותו האיסור שנצטווה יעקב, אלא מפני שנצטוינו מהקב"ה על ידי משה רבנו כהמש' הרמב"ם חולין שם, וע"י רמב"ם מלכ"ם פ"ט ה"א: ויעקב הוסיף גיד הנשה. וע"י מ"ל"ם מלכ"ם פ"ז ט"ז ה"ז ר"אש יוסף חולין כ ב במשנה ורש"י ענג יו"ט סי' עו ושם בהקדמה בחתימה לאות טו. ויש שמפתישים שאף לדעת הרמב"ם יעקב ובניו לא נצטוו באיסור זה, אלא שהם נהגו מעצמם באיסור זה, ע"י כס"מ מלכ"ם פ"ט ה"א. וע"י פסיקתא וזרתא ק"ט שם נהגו קודם מתן תורה כו, וע"י ס' חסידים סי' ר"א: נדרו שלא לאכול גידו: אבל בשיח השריים רבה פ"א ופסקתא דר"י כ פ"יב ספקא בהודש השלישי וילקוט משילי לא מבואר שיעקב נצטווה על גיד הנשה.

גיד הנשה נחשב בירך של ימין ובירך של שמאל משנה חולין פ"ט ע"ב.כיוון שהמלאך כשנאבק עם יעקב בא מאחוריו והכהו בשתי ירכיו עד שנשוש שניהם ממקומם ועלו שם צא ע"א ורש"י. ורבי יוסי בבראשית רבה פרק ע"ח סובר שהמלאך נגע באחת מן ושתיהן אסור. ורבי יהודה חולק וסובר שאיסור גיד הנשה נהוג רק בגיד שבירך הימנית. תוספתא פ"ז. ונחלקו שם בגמרא י"א עב מה עמנו של רבי יהודה האמוראים רבא רבי יהושע בן לוי ורבא רב עולא, ע"ש, ברש"י ובקדושין כ"א ע"ב וברש"י י' שם ד"ה הירך. הלכה כחכמים, שאיסור זה נוהג גם ירך של ימין וגם בירך של שמאל רמב"ם מאכ"א פ"ח ה"א, טור ורש"ע יו"ד סי' סה סעף ה'.

נאמר בגמרא "שני גידים הם, פנימי וחיצוין", הפנימי הוא הגיד סמוך לעצם והחיצוין סמוך לבשר חולין צא ע"א, רמב"ם פ"ח ה"א, טוש"ע סי' סה סעף ה'. הפנימי, הוא הגיד שבצד הפנימי של הירך, והוא הגיד שנמצא כלפי הירך הנשה כשהבהמה מחוברת, וגידו ארוך, וניתן לארכו של שופי, שראשו מחובר בעצם האליה והוא יורד ומתפשט על כף הירך, שהוא יעגול של בעש שנמצא על עצם הקולית, וכשהגיד הזה מגיע למקום חיבורו בעצם הירך הוא סמוך לעצם, ומשם ואילך הוא נכנס לצד הפנימי של הירך שתחת הבשר לאורך הירך עד הארכובה ההחתונה [ומגיע] לצומת הגידים. הגיד החיצוין הוא ויש גיד קצר שאינו על הכף אלא מובלע בתוך בשר הכף, ונתון לרוחב

הרב נחום זאב הלוי רוזנשטיין

השופי, והוא נקרא חיצוין, משום שהוא נתון כלו בצד החיצוין של הירך רש"י שם, וע"י סמ"ג ל"ח קלט והגמ"י מאכ"א שם. ובתוס' פירשו שגיד הנקרא פנימי נקרא כל מפני שהוא מובלע רחבה עד סמוך לעצם, והחיצוין נקרא כל מפני שהוא סמוך לבשר ואינו מובלע כל כך [ראה תוס' צג ע"ב ד"ה שני בשם הקונטרס, ולפנינו ברש"י אין, וע"ש במהרה"ש וע"י לשון הרמב"ם פ"ח הפנימי כו' והעליון כו' משמע קצת כפי' תוס']. הגיד הפנימי אסור מן התורה והיחייבם עליו מלקות, והגיד החיצוין אינו אסור אלא מדרבנן חולין שם י"ז ע"ב, ורש"י, וביארם שם שכיון שנאמר: "הירך", אינו אסור מן התורה אלא אותו גיד המתפשט בכל הירך, והוא הגיד הפנימי הגדול הנמצא בחתימת פריעת הירך, וכך נפסק ברמב"ם שם, טוש"ע שם.

בגיד האסור נחלקו התנאים עד כמה הוא אסור, לדעת רבי יהודה הגיד כולו אסור מן התורה, שנאמר: הירך, שבכל הירך, חולין צו ע"א וע"ב. וחכמים סוברים שהתורה אסרה רק את חלק הגיד הנמצא שעל הכף בלבד, שנאמר: על כף הירך, שאף על פי שהגיד ארוך, אינו אסור אלא מה שסובכ על הכף, ישם הדיינו שהגיד הארוך נאסר נאסר רק שנמצא רק שנמצא על הכף שהוא הבשר הסובכ את הקולית ודבוק לעצם, והגיד הארוך שוכב שצמחו על גבי אותו בשר, ושאר הגיד שלמעלה של הירך ושלמטה עד סופו אסור רק מדרבנן רמב"ם פ"ח ה"א. הלהכה פסקו רוב הראשונים כחכמים, ואם אכל משאר הגיד הפנימי, או שאכל מהגיד החיצוין, מכים אותו מכת מדרות רמב"ם שם ה"ב. הראשונים שפסקו כחכמים ודלא כרבי יהוד' הם: הרי"ף ורא"ש חולין שם, וע"י מנח"י יו"ט שם אות ת שנסתפק בדעת הרא"ש אם חולק על הרי"ף או לא, ורשב"א צו א בשם הגאונים, ר"ן צב ב, רמב"ם פ"ח ה"א, טוש"ע שם ת, לפי ה"ה' והגמ"א ס"א קב בדעתם, וע"י פ"ח ס"ק טו שסתפק בדעתם, אבל הלהכה פסק ג"כ ר"ן. וראה ברשב"א צו ע"א שכתב בשם בעלי תוס' שפוסקים כו' יהודה וכ"כ בשלטי גבורים על הרי"ף לדעת הרא"ש והגמ"א והטור.

עוד נחלקו התנאים בכלתלת הגיד, רבי אבהו סובר שכשנטוילים את הגיד צריך לחטט אחריו בכל מקום שהוא, ורבי יהודה אומר גזממו עם השופי, ברייתא צב ע"ב וסחם משנה צו ע"א, ע"יש ברש"י ותוס' שר' מאיר היא. שאין צריך לחטט אחריו, אלא וחתכו למלמלה. ויכנו גרושוו ורש"י שם ועו ע"א. כדי לקיים בו את מצות הגטילה משנה צו ע"א. ונחלקו הראשונים ביאור מחלוקתם ראה שם בתוס' צו א ד"ה מכלל, במהרש"א ובמהר"ם, ורא"ש שם, רשב"א ר"ן צב ע"ב, ורשב"א צו א. וע"י רש"י ד"ה ומאי דשייר ססובר ג"כ שחטיטה לר"מ מדרבנן, אלא של ביאר מה דעתו מה"ח, וע"י ראש יוסף שם שצידו בדעת רש"י לר' מאיר שמ"ח' אינו אסור אלא על הכף. דעה נוספת ראה ריב"א שם צב ע"ב. וע"י ראש יוסף צו א ד"ה וכתב הרשב"א בדעתו. וע"י רשב"א שם בשם ר"ח, בדעת חכמים סוברים תוס' צו ע"א ד"ה מכלל שאע"י חטיטה אף מדרבנן כיון שפקילים מה"ח, אבל הרשב"א והר"ן שם סוברים שצריך שמואל שגצרוך חטיטה סובר כחכמים שמ"ח' אסור רק שעל הכף. הלכה שמדרבנן שאין חטיטה בכל מקום שהוא רמב"ם פ"ח ה"ז, וע"יש במ"מ, רשב"א ר"ן שם, ע"פ שמואל בגמ' צו ע"א שהורה לבר פולטי, טוש"ע שם.

מלבד הגיד הגדול יש עוד גידים דקים והולכים באורך הירך מתחת הבשר מגיד החיצוין לגיד הפנימי,ונקראים קנקנות, ונחלקו האמוראים איהו גיד אסרה תורה: רב אמר לא אסרה תורה אלא קנקנות שבו גמרא שם צב ע"ב, לפי ש' רכיס ונותנים טעם, אבל לא הגיד עצמו שהוא בראש השופי, שהוא קשה ועץ בעלמא רש"י.ועולא סובר שאף שגין הוא התורה חיובה עליו, וכך סבר אב"י שגיד אמרה תורה ולא קנקנות גמרא שם. והלכה כעולא, שכן התורה אלא אסור אלא הגיד, אבל הקנקנות אסורים, מדרבנן תוס' שם לפי דעת השאלות הלהכה טוש"ע סי' סה סעף ה, ובפירוש ורשב"א ר"ן שם.כתבו שהקנקנות אסורים משום מנהג של ישראל קדושים וע"י מהנפק שאלה לשאלותם שם אות י' שהגמ"ד והרי"ף אינם סוברים כלל איסור קנקנות לא מדרבנן ולא מנהג. וצריך לחטט אחריהם שר"י שם, וראש"י הקנקנות נכנסים בראשי העצמות, ולכן צריך המנתק לטבור ראשי עצמות כו' להבטיח הקנקנות מעיקרם ופ"א בשר"ע שם, ע"פ אר"ז ח"א סי' תמה והג"א חולין שם ו' בסמוך. וע"י דרכי השוכה שם ס"ק סח וט.

גיד הנשה נמצא בין בבהמות זכרים ובין בנקבות כרח"י ס"ק טו, וע"יש שמנקה אחר העיטש לומר שהוא גיד אחר הנמצא רק בזכרים והנחית שטעה. וע"י בהערת לבתי"ג מהרא"ש טריוב שהרבי' נתכון לבה"ג ה"ל גידו' ומשקלא לזכר ונקבא, וכ"ה בסדר הנקיר בעיטור חי"ב הבשר בשר שער א ואר"ז סי' מהח נהור' סי' סה נהור'. וע"י פירשת שם אות טו שיר"ל שהגיד בעצם הוא כזרות ונקבות, וע"י תורה שלמה לר"מ' כשר פ' וישלח אות קטט. ויש להעיר מרש"י חולין צו ע"א ד"ה התאכלים ושם ב ד"ה' שלמים קדושים התאכלים כגון טחאת שנתנה בהם גידו"ג, וטחאת הרי היא נקבא, אם לא שיר"ל בחטאת צבור.

שומונ של גיד מותר מן התורה, וישראל קדושים והגו בו איסור חולין צ"א ע"א ורש"י, וע"יש ע"ב: ומרדה שמואל כו', ומרדכי שם פ"ז סי' תרט: ומה שטענו ישראל קדושים כו' זו היא בשר סופרים, ומרדכי פ"ח ה"א. וכתבו הראשונים שלמה מדרבנן ממש הוא, אלא מהנהגת קדושים שאסור לעבור עליה מדרבנן רשב"א צב ע"ב, וע"י לעיל מהנפק שאלה. וע"י פ"מ"ג פתיחה כוללת ח"ה אות לו ויר"ד שפ"ד ס"ק ט' ס"ק ח שהוא קל ותר מהאיסור דרבנן.

איסור גיד הנשה נוהג בבהמה חיה ולא בעוף, מפני שאין לו כף כף משנה חולין פט ב, רמב"ם הגאונים ח"ה ד"ה, טוש"ע סי' סה סעף ה'. שהכף שלו אינה עגולה שם שם צב ע"ב, טוש"ע שם. שהבשר שעל עצם הקולית שהוא הכף - אינו בעיגול סביב העצם כמו בבהמה וחיה, אלא ברוחב ואינו דומה לכף שר"י במשנה שם ובגמ' שם, ובמכ"ם שם: אלא ירכו אר"ך.

ה	הנושאים הבאים
ה	וישלח - גיד הנשה , על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (ל"ב, ל"ג)
ה	וישב - דיני אכסניא בתורה , ענינא דיומא.
ה	מקץ - הפסקה
ה	ויגזר - משכן שילה וביהמ"ק , ובנימין כבה על צוארו (מ"ה, י"ג), על משכן שילה שעתיד להיות וכו', מגילה טו:
ה	ויזי - קבורה בארץ ישראל - אל נא תקברני במצרים (מ"ז), (כ"ט) אל קיבל עליו צער מחילות, כתובות ק"א.
ה	שמות - העניי בהלכה - כי מותו כל האנשים המבקשים את נפש ר' (י"ט), שירדו מנסיהם, נדרים ט:ד

עוף שיש לו כף עגולה, הרבר ספק אם הולכים אחר העוף הזה, ומכיון שהכף עגולה הרי גידו אסור, או שהולכים אחר המין, ומין עוף אין לו כף עגולה וגידו מותר, וכן בהמה שאין לה כף עגולה הברר ספק, אם הולכים אחרי בהמה זו וגידה מותר, או שהולכים אחר המין וגידה אסור בעיא שלא נפשטה בחולין צב ע"ב. ולפיכך בשניהם אסור באכילה ואין לקום עליו רמב"ם שם, טוש"ע שם סתם: ונוהג, וע"יש בב"י ובבאר הגראי ס"ק י"ח שהטעם משום ספק, כדיון כל ספק של תורה מי"מ שם. אבל אין צריך לבדוק בעוף אם יש לו כף עגולה, שהולכים אחר הרוב מדרבי חולין פ"ז סי' תרנב, טוש"ע שם.

איסור גיד הנשה נוהג בכלאים, בין של כלאי בהמה עם בהמה ובין של כלאי בהמה וחיה. ותוספתא חולין פ"ו:ו.

והסרי דוד שם, וע"יש שהרבותא היא שלא נאמר שע"ל כמו ביעקב שהיה מבורר ולא מכלאים. כ"כ איסור זה נוהג בכזי, כיון שהתורה תלתא את האיסור בכף הירך, וכזי יש לו כף ריך תוספתא חולין פ"ז, כירוחא כא א, טוש"ע שם ג' ולכן אפילו להסוברים שכוזי בריה בפני עצמה הוא, לא חיה ולא בהמה, גידו אסור. אבל לדעת הסוברים שכזי הוא ספק חיה ספק בהמה, אין צריך לטעם מיוחד, ששמילא הוא אסור, כיון שנוהג בבהמה ובחיה מאי"י חולין פט ע"ב וכ"מ בחולין קל"ב ע"א, פ"ח"ח סי' סה ס"ק ג, ע"פ תוס' כריתות שם, וע"ש ש"י מעבט בזה מה שהרמב"ם השמיט. וע"י הסרי דוד לתוספתא שם שכי' שלדבר הכל צ"ל הטעם שיש לו כף. שאם לא כן היינו אומרים שע"ל כמו ביעקב שהיה מבורר ולא ספק.

בעומק הענין

הרה"ג ישראל יונברג

בענין איסור עולה על איסור גיד

חולין (ק"א.) אר"י א"ר האוכל גיד הנשה של נבלה, חממים אומרים אינו חיוב אלא אחת, ומודים באוכל גיד הנשה של עולה שחייב שתיים. מאן האי נתנ דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית ליה, **איסור כולל באיסור המוור** אית ליה.

וצ"ב הצירוף בין כולל למוסיף, כיוון דכל חד מינייהו לא מחיני. והרי תרווייהו מענין סברה אחת הם שאם השני עודף על הראשון, חייל. ואם לא סגי בתך סברה, מה יוסיף מה שהוא עודף עליו מבי' צדיים.

והנה מד' רש"י שם נראה, דיש חילוק בין סדרת מוסיף לסברת כולל. לדענין כולל פירש, שיהוא כולל בהשר עימו ליאסר'. ולענין מוסיף פירש, זכי היכי דחייל עליו שם הקדש לאוסרו בהנאה על כרחך חל עליו אף באכילה, על כרחך חל עליו אף באכילה.

וביאר הדברים, דסברת כולל הוא משום שחל כאחד איסור אכילת הבשר ואיסור אכילת הגיד, וכוללו עימו. אבל מוסית שהוא איסור הנאה על אכילה, אינם חלים כאחד.

ולכן בענין סברה אחרת. והיינו עפ"י מה דמשמע מד' רש"י שם היא דאין איסור חל איסור, היינו דישם עולה' [ונכודמת] לא חייל. וז"ל ו'אע"ג **דשם נבלה** ח"ל למיחל נמי על גיד וכו' אפילו למי' דאין איסור חל על איסור וכו' אפ"ה אמרו רבנן דלא חייל'. והרי ישם עולה' הוא משותף לאיסור הנאה ולאיסור אכילה. וכיוון דחייל לזה, הרי בעל כרחך חייל, וכד' רש"י ונאסר בכל.

ולפ"יז' יש לבאר דלמאן דלית ליה כולל, ס"יל דאין חל שם נבילה על חתיכות של איסור, ואין נכללים עם חתיכות החיתר ליאסר בגבילה. משום דכל חתיכה נידונה לעצמה, דהא לא חל בה עדיין עיקר שם וחלות חפצא דנבילה.

ובסברת מוסיף נמי לא סגי, דאמנם חייל שם עולה בעל כרחנו, ע"י האיסור הנאה. ונעשה חפצא דעולה בין לענין הנאה ובין לענין אכילה. אבל "אזהרות האכילה" על הגברא לא חלה. דאין הגברא מוזהר על מעשה שהוזהר עליו כבר.

ובענין חייל החפצא דעולה על החתיכות בין לענין הנאה ובין לענין אכילה. כשאנו דנים על אזהרת האכילה, מהני מעתה סברת כולל. דעד שחל השם איסור של עולה בחפצא, הרי כל חתיכה נידונה למצמא אם יחול בה הך חפצא דאיסור. אבל כיוון שכבר חל בה הך שם איסור, האזהרה בפועל על הגברא, חלה כאחד לענין כל העולה, ומותניא סברת כולל, לכלול האיסור עם ההיתר.

והנה בשבועות (כ"ד:) אמר רבא, מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל, מידי דהוה איסורו מוסיף. ומבואר להדיא דכולל מוסיף יסוד אחד הם. ודלא כשניית'. חלמי' האני למאן דאית ליה תרווייהו. אבל מאן דלית ליה לא כולל ולא מוסיף, רק צירוף שניהם. לדידיה מוסיף הוא גדר אחר מכולל, וכשניית' לעיל.

גנוזות

רבי יצחק הוטנר - הפחד יצחק
[תרס"ו - תש"א] מכתב ידו

ביסוד איסור אכילת גיד הנשה

ח' כסלו תשכ"ו
כבוד הגאון הגדול פאר הדור ר' אליעזר שך שליט"א שלום וברכה.
אפריון נמטייה להדריך על משלוח ספרו היקר, והנני כזה להודיעו כי כתיביו הם עלי מאוד דבריו היקרים, ואני טועם בזה טעם עמלה של תורה שהשקיע הדריך בהם, יזכה נא הדריך להתגברות המעין ולהתענג במדעה של תורה נגודל הברכה האצלת לו ממרום.

במצאתי לנכון לרשום בכאן הייתה אחת על ספרו הנחמד. על פי דברי הגמרא שיליה פרק בתמה המקשה חולין ע"ז דלא נזכרה אלא שעשאו ציקי קדרה, בא הר"יג לדין החלטתו, כל בכל מקום איננו מתייחס על איסור גיד הנשה, אלא אם תקנת הרבה, יעו"ש באבי עורי פ"א מאבות הטומאה הלי"ז.

ועל זה יש להעיר, דיעוין כריתות דף ד' באוכל חלב ומדשקי, ובגיטה בשם הר"יג הקשה היא איכא כאן גם הלוא דכלל תהיה. והר"ש דאיי"ו בכגון דנפסלו האימורין, ומבואר דכל שפסלוה הקדשים מלהקריבה שוב פקע מאכא אישורא דכללי. ולכאורה אין זה אלא תימה, לדלהאי אמרין במכות דף י"ח הוא האוכל בשר וזהו שיצא לפני זריקת דמים עובר גם בלאו דכללי, והנה דאיי"ו דנפסל ביוצא, יש כאן הלוא דכללי, ובעי"כ לומר דכלל הפחות בהין פסולין יעדה לא ירדו, עדיין לא נפקע בהו הלוא דכללי, ועי"כ אתי שפיר בדביא הבשר עובר על משום לאו דכללי, וכן הוא מוכרח מנוף הדין האוכל אימורין חייב עליו, ובאלו דכללי, והרי קייילי דאוכל חלב חי היה שלא כדרך כמפורש בפסחים דף כ"ד, ואם כן על כרחך דאינו מחוייב בלאו דכללי על אכילת אימורין אלא לאחר שבשלי, והלא קייילי זבחים מ"ו דאיברים שצלאן, אין בהם משום ריח ניחוח, ואם כן אינן בהקריבה, ומ"מ חייב עלייהו משום לבל.

ועל כרחך כניל דין שדינן בלא ירדו, לא נפקע מהם אישורא דכללי, ואידיכא שצלאן בודאי דלא ירדו דהוה פסולו בקודש, וגם יש לו הכשר במקום אחר, הדלא קיימא לן זבחים ק"יג דאין ריח בבמה, וכל כה"ג היה ליה יש הכשר במקום אחר.

והנה הרמב"ם נקט דינו באוכל גיד הנשה של עולה דחייב שנים, ומדקטק עולה דוקא, ש"מ דהונתו היא ללאו דכללי, ומוכרח מזה דאיי"ו דנפסלו הרמב"ם אין ב"מ ממתיקין הי"ד בגיד הנשה שחולצו לתפוס, מכל מקום גם בסופו לתפוס יש כאן לאו דכללי, ועיין שיטה מקובצת מנחות דף ע"ד כהאי גונא לענין הלאו דכלל שממנו לאשים הרי הוא בבל לתקטירו, והלא דבר פשוט הוא דאם יעלה לימוצ דבר הפסול מגד משקה ישראל, בודאי דדינו שירד, וכל הטעם ענין הנשה חולצו לתפוס, היינו משום דיש דין העלאה על הירד, וממילא מצד דינא דהקריבהו נא לפתח, יש כאן גם דין העלאה על הגיד.

ומעתה שיה לא שייך אלא באופן שיש על הירד חובת העלאה, דבזה שפיר אמרין דחולץ גיד ליד לתפוס, לא באופן דנפסל גיד בפסולת דאם עלה לא ירד, דפקעה חובת העלאה מן הירד, שוב אין כאן דין חליצה לתפוס על הגיד, וממילא אין להירד מעל המזבח כמו כל פסולי משקה ישראל שדינן ירדו וכני"ל.

ומעתה גא ופרנס דין דינא דאוכל גיד של עולה חייב שנים, והלא יחובה דאכלי גיד אינו אלא בתפוקת הרבה כדברי הדרי"ג, וכאן על כרחך שהגיד עדיין מחובר הוא להירד, דבפירש אפילו כל הגידים אם עלו ירדו, ומכיון שתיקן הגיד הרבה גם הירד מתבטל עמו, ואם כי נהי דעל הירד עצמו הוא מחייב בלאו דכללי, משום דאיברים שבשקל דין דלא ירדו, מכל מקום הרי כל שהירד אצמו אינו אלא בלא ירדו, ותו אין כאן דין תפוס על הגיד כל עיקר, ואם כן בודאי דפקעה מגיד זה אישורא דכללי, וצריך עיון גדול.

בפני להרמת קיבור של עמילי תורה יצחק הוטנר

נפשו ממות.

וה לשון השי"ע בריש הלכות תלמוד תורה: 'כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה' לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה' ומי שאי אפשר לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו ישפיק לחאחרים הלומדים'. ומוסיף הרמ"א: 'ונחשב לו כאלו למד עצמו ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעשוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויתקוע שנים בשכר'. ומבאר השי"ע: 'כלומר שכר תורה ושכר מה שירויחה זה יהיה בין שניהם ביחד'.

על הפסוק: 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' מפרש המלבי"ם: 'שיר זה הוסד על שני האחים הידיעים, שהם יששכר וזבולון. שהתחברו יחד עד שהיו כגוף ונפש, אשר האחד מהלך השלמות לחברו. כמו שאמרו 'שמה אשורן באצתך וישכרם באוהליך'. ששכר כמו עוסק בתורה והשלים את הנפש, וזבולון עוסק בפרקמטיא לשלמות הגוף והקניינים ויצרוץ שניהם יחד נשלם הטוב והנעימות. הטוב האמיתי מענייני העולם הבא, והנעימות בחיים הזמניים. וזה שכתוב 'הנה מה טוב ומה נעים' הרי בא על ידי 'שבת אחים גם יחד' שמלבד שבתם בשלום היו יחד כגוף אחד'.

ברגע האחרון כאשר שרו של עשו מבין שהמערכה אבודה, הוא מוצג בידך יעקב בגיד הנשה ואומר 'הוה"ק שפגע בתמכין אורייתא. הוא מוצג במחזיקי התורה כי הוא בעצם לא רצה שילמדו תורה. הוא מגלה את פרצונו האמיתי לשם מה רצה להיות מחזיקי התורה כדי לשלוט בלומדי התורה וחי' לפגוע בהם.

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

זיפגע בגיד הנשה פגע בתמכין אורייתא

יעקב ועשיו, לכאורה שני אחים תאומים, אחים מאב ואם. הם כמו כל זוג תאומים אחר המוכר לנו. אמנם לא תאומים אלה, שהרי זה אדמוני כולו כאדרת שער וזה כנראה היה שחרור. אך בכל זאת תאומים.

במעשה הם כל כך שונים זה מזה. אחד מהם איש יודע צייד איש שדה והשני איש תם יושב האלים. הפסיכולוגים היום היו בודאי אמרים שהאחד איש מעשי, מציאותי, בעל יוזמה ואחריות נמנה על השקל היצירני. על האנושות. פרודוקטיבי. מאלה המגדילים את שיעור הצמיחה במשק. האילו הלכה איש ספר, הומאני, יחושב. תתמד ומתפרנס על חשבון הציבור. שתרומו לחברה ולאנושות לא תמדי ידועה.

מצב כזה, חיים משותפים של שני אנשים כאלו, מביא בהכרח לחיכוכים. שניהם הרי יודעים שאי אפשר לו לאדם להתקיים בעולם הזה ללא מילוי צרכיו הגשמיים וידעו גם ידעו שבלי ללמוד ולהשכיל בלי למצות את 'מותר האדם מן הבהמה' יהיה האדם 'כבהמות נדמו'. וללא 'תורה' למה לנו חיים. התחרות והמאבק ביניהם החיחלה עוד בהיותם בבטן אימם. כבר אז הם התחילו להתווכח למי יש את 'הכבוה' בעולם הזה שעל פתחו הם ניצבים. למי מהם יש בו התפקיד חשוב יותר.

היכוח והמאבק הזה נמשך למעשה מאז ועד עתה. התלות ההדדית הזו מלווה את האדם כל ימי חייו, 'אם אין קמח אין תורה' ואם אין תורה אין קמח'. האם יכול אדם אחד למלא שני צרכים חיוניים והכרחיים אלו בבת אחת במצב ובאופן שלא יהיה זה האחד על חשבון השני. או שיצטרכו לזה שניים אחד יהיה מופקד על החומר והאחד על הרוח. אחד על הגוף ואחד על הנשמה.

התשובה והמפתח הם שני גוים בבטן ושני תאומים ממעי"ד יפרדו. לא רק שאין אלה זוג אחים תאומים בני משפחה אחת. הם אפילו לא יכול להיות בני עם ולאום אחד. לכאורה אין שום צרכים שאחד יוכל למלא לבדו את שתי המטרות והתפקידים האלו. יוצא הראשון הבורר החשוב יותר, עשיו. זה שאמור לדאוג לחומר. ואחריו יצא השני איש הרוח וידו אוהזת בעקב הראשון. הוא כאילו תלוי בו. ועדיין איננו יודעים מי תלוי ומי מחזיק את מי.

כאשר עשיו שב היתת מן הגדה עי"ף ורעב והוא מוצא את יעקב במטבח עם סיר מהביל מלא בנזיד עדשים'. הוא פתאום מגלה שני זברים: קודם כל הוא רואה שלמעשה יעקב יכול לדאוג לעצמו גם לבד. הוא יושב ליד סיר מלא ב'אדום אדום' פתאום מתברר לו שיעקב כלל אינו תלוי בו. ויתרה מזו, הוא מגלה שהוא עצמו שכל כך עי"ף ורעב נזקק לשירותיו טוב ליבו של יעקב כדי להשביע רעבונו.

מסקנתו המיידית היתה: אם כן 'למה זה לי בכורה'. אם נלקחה ממני הבלעדיית לדאוג לצרכיו של יעקב והוא אינו תלוי בו הרי איבדתי את השליטה והבעלות עליו. אם התפקיד שלי לא מקנה לי עוצמה במה אמלא את הא'גו שלי.

יעקב לא היה דאגות כאלו. יעקב איש תם יושב אהלים. הוא עמל ויגע בתורה. די לו ב'פ'ת במלח וימים בשמורה' כדי להיות המאושר באדם. הוא לא מתעניין, מיעוט שינה הוא אחד מקנייני התורה. הוא מרגיש שהוא מקיים את העולם. הוא יודע שלאנושות אין זכות קיום ללא תורה ללא תיקון המידות.

הוא יודע עד כמה חשוב כל רגע של לימוד תורה מלבדו אותו על הדאגה והמרוץ המטורף אחר הוציא העולם הזה. הוא גם יודע שהעיסוק בהבלי העולם הזה יש בו סכנה גדולה, הוא מושך ומציא את האדם מבית המדרש.

יצחק ורבקה עמדו והתבוננו בשניים אלו שמהם עתיד לצאת כלל ישראל. הם תהו האם התלות הזאת אפסרית. האם יעקב יוכל להתקיים כשהוא תלוי בעשיו או שמא יעקב צריך לדאוג לעצמו בכוחות עצמו והאם תכונותיו של יעקב מאפשרים זאת.

יצחק מונה לעשיו ומבקש ממנו 'עודה לי צייד' תכין לי סעודה. תדאג לצרכים הגשמיים שלי ואני אברך אותך. לך יהי תפקיד קיבור בעולם, לדאוג לקיומו של יעקב לאפשר לו לעסוק בתורה. התפקיד זה כל כך חשוב שהוא יחוב לך את הברכות כדי שימלא תהיה לך בעיה להשיג את הצרכים שלך ושל יעקב.

רבקה חושבת שזה ממש לא לעניין שיעקב יהיה תלוי במישהו אחר, ועוד באחד כזה כמו עשיו. היא חושבת שיעקב יכול וצריך לדאוג לבדו לצרכיו הגשמיים. גם הוא יכול להכין סעודה ליצחק אביו. ברכות השפע של 'יתן לך' 'מטל השמים וממשימן הארץ רוב דגן ויתרוש' צריכות להיות אצל יעקב וכל העולם יהיה ניוון בזכותו.

כאשר יעקב מקבל את הברכות וההתלבטות הוכרעה. מעתה ברור כי יעקב יכול לדאוג לעצמו בכוחות עצמו. 'צאו והתפרנסו זה מזה' לעם ישראל יש את היכולת לדאוג לקיום העולם הרוחני והגשמי גם יחד מבלי לסמוך על אף אחד אחר.

בדור הבא, כאשר יוכרע שהמשכיחותו של עם ישראל תבוא דרך יעקב אבינו. כאשר יקומו השבטים, אז תיבחר חלוקת התפקידים בין יששכר וזבולון. בין לומדי תורה ובין מחזיקי התורה. כי רק עם ישראל עצמו מינה וביה יכול לקיים את שני התפקידים החשובים הללו. ולהקים מתוכו גדולי תורה ומחזיקי תורה.

יששכר נולד לפני זבולון אך כאשר יעקב אבינו מברך את בניו הוא מקדים את זבולון ליששכר. כך גם משה רבנו בברכתו לשבטים: 'שמח זבולון, וישכר באהלך'. וכבוד רש"י: 'זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים וישכר ויוצא לפרמקטיא בספינות ומשתכר, ונתון לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. למיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון הייתה'.

יחד עם זאת אל לו לזלזול לחשוב שאם הם מפרנס את לומדי התורה הוא מחזיק את התורה ואת לומדיה, הוא מקיים את התורה. זה אמנם נכון אבל עליו לדעת שיותר ממה שהוא מחזיק את התורה התורה מחזיקה אותו. 'עץ חיים היא למחזיקים בה'. לא נאמר 'למחזיקים אותה' אלא למחזיקים בה. כאותו אדם שנטרפה רח"ל ספינתו בים, הוא מוצא עצמו נאבק בגלי הים עד שכוחותיו הולכים ואזילים ואז לפתע הוא רואה גזיר עץ צף על פני המים והוא מחזיק ונאחז באותו עץ העוזר לו להיאבק בגלי הים הזועפים לצוף על פני המים ולהגיע אט אט לחוף מבטחים ולהציל

מבאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

עשו שונא ליעקב

בפרשתינו (לג, ד) וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צוארו וישקוה ויבכו. וברש"י בשם המדרש אמר רשב"י הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אבל כעת נלמדה רחמיו ונשקו בכל לבו. קשה להבין לשון "הלכה היא", ומבאר הגה"ק רבי מנחם זמבא הי"ד שהכוונה היא לעורר בזה שטוניהם הם האנשים המשתדלים למצוא שטמים שונים על הסיבה לשנאת העמים ולשנאת פורקי עול את החרדים לה', כי באמת אין שום טעם ושום סיבה לזה, כי אם פשוט 'הפך לבם לשנוא עמו'. כי רואים אנו אשר לפעמים השנאה היא יען המה שעירים ולפעמים יען המה עניים, לפעמים החיסרון יען המה קנאים, לפעמים יען המה חפשים; לכן עורר התנא ר' שמעון שדורש תמיד טעמא דקרא, שבנוגע לשנאת העמים אין שום טעם, ורק הלכה היא, בלי שום טעם וסיבה עכ"ד הנפלאים.

על דרך זה כתב טעם נפלא בספר החינוך לאיסור אכילת גיד הנשה' וז"ל: כדי שתהיה רמו לישראל, שאף על פי שישבילו צרות רבות בגלות יבדו העמים ומיד בני עשו, יהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבוא להם גואל ויגאלם מיד צר. ובזכרם תמיד ענין זה על ידי המצוות שתהיה לזיכרון, יעמדו באמונתם ובדעתם לעולם.

ורמו זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו, שבא בקבלה (בר"ר פ"ר ע"ח) שהיה שרו של עשו, רצה יעקב לעקר מן העולם הוא וזרעו, ולא יכול לו, וצערו בנגיעת הירך. וכן זרע עשו מצער ליעקב, ולבסוף תהיה להם השנאה מזה. וכמו שמצינו (שם, לב) באב [יעקב אבינו ע"ה] שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יורח לנו השמש של משיח וירפאנו מצערנו, ויגאלנו במהרה בימנו אמן עכ"ד.

כבר רבות בשנים, שהיה קבוצות שונות - המשכלים וכדו', שניסו להתערב בגוים וללמוד ממעשיהם, באומנם שע"י"ז יתמנן שנתים אלו, אבל המציאות טפחה על פניהם ומאום לא עור, שנת העמים לישראל נאמרה תקיפה עד למאוד, בכל הזמנים ובכל המצבים.

היטיב להגדיר זאת הרה"ק בעל המקור ברוך מסערת זצ"ל: בליל הסדר כשמגיעים ליוהיא שמעמדה לזבובתיו ולונו וכו', מנביהים את הכוס, ופירש בזה גדול אחד לתורות בזה שהשנאה לישראל היא עבור שאין אנו רוצים לשנות מיינס ולאכול מפתם ולא מתעורבים עמם, כלומר 'יחוס' גורמת לשנאה עמוקה זו של שונאי ישראל.

אולם טענה זו אינה נכונה, כפי שאנו אומרים בהמשך ההגדה, 'יש ולמד לא ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו' וכו', ויעקב הרי השתדך עם לבן ואכל ושתה עמם, ועם כל זה היתה השנאה גדולה הרי שבכל אופן שהוא, קיימת שנאה כלפינו עכ"ד.

ממשיך המקור ברוך ואומר: וכן הדבר כאשר יהודים יושבים ללומדים באים אליהם בטענה, לכו לעבודה וכי אנו צריכים לעבוד עבורכם ואתם תשבו בטל. ואם הולכים לעבוד, באים עליהם בטענות שלוקחים מהם הכל, הרי זבנכל אופן שהוא - השנאה קיימת בין אם לומדים ובין אם עובדים, ואין לנו מנוחה משונאי ישראל.

ובזה יש לבאר מה שאמרו במדרש בפסוק 'וישכב במקום ההוא', ר"י אמר כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית שם ועבר לא שכב, ור"י אמר כאן שכב אבל כל כ"י שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב.

ר"י אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה בבית שם ועבר לא שכב, כלומר בזמן שלמד יעקב אצל שם ועבר אמרו לו מדוע הוא מבטל זמנו ואינו הולך לעבוד. ור"י אמר כאן שכב אבל כל כ"י שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב כלומר גם בעת שעבד אצל לבן לא היתה לו מנוחה כפי שאמר יעקב אבינו 'ביום אכלני חורב וקרוב בלילה' ועם כל זה טען לבן שלוקח ממנו את כל הפרנסה, זה דרכם של שונאי ישראל לבוא בטענות אל היהודים בכל מקום ובכל אופן שהוא, ללא כל הצדקה וסיבה. עכ"ד דפתיח"ח.

פיטו סטודיו	גל פז-רשת למוסיקה ירושלים • ב"ב-חיפה	פוטו ציון צילום אירועים, מצלמות וסטודיו	אחים הקר רשת בשר למהדרין
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכסו"ם •			
צבי ורצברגר בית האבנריה		לעילוי בשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר	
המנעול הנאמן זאב הרוביץ דלתות פלדה ומפתחות			